

Riitta Heikkinen

Kaliningrad – kaupunki saarena

Avaan hotellini ikkunan; edessäni on turkoosinvärinen muovitettu harsokangas ja rakennustelineet. Sama tunne kuin 1980-luvun alun Prahassa, jossa asuinpaikkani ulkokuori oli vuorattu telineillä. Saarikoski kirjoittaa *Aika Prahassa -teoksessaan* siitä, kuinka rakennustelineet ovat kuin tyhjät kirjahyllyt seinää vasten.

Olen ensimmäistä kertaa Kaliningradissa. Kiinnostuin BaltArt- opiskelijoiden matkasta, koska vierailin usein lähinaapurissa Liettuassa maan itsenäistymisen jälkeisinä vuosina. Kaliningradin kaupunkiin saavuttaessa tasaisen maiseman peltonäkymät toivatkin mieleeni Liettuan maaseudun. Naapurimaan tunnelmaa koin myös kerrostaloalueilla, joiden rakennustekniikka muistutti liettualaista, tosin niissä voi havaita myös saksalaisen rakennuskulttuurin vaikutusta.

Kaliningradin kaupunkiin tutustumisen päätin tehdä ”harkitun sattuman” metodilla. Pysähdyin aina 15 minuutin välein. Aloitin hotellistani, joka oli nimeltään *Moskova*. Äskettäin kunnostetun ruokasalin seinät oli koristeltu afrikkalaisvaikutteisilla maalauksilla ja alastoman naisfiguurin valokuvalla. Hotellin ulkopuolella kunnostustoissa olevien miesten työmaaparakit viestivät neuvostoajan hengestä; vain graffitti niiden seinässä muistutti nykyajasta. (9.45)

Reittini kulki pitkin pääkatua, *Prospekt Miraa Neuvostojen talolle*. Lähdin ensin väärään suuntaan, mutta löysin tupakkakioskin, jonka myyntiartikkelit oli aseteltu säntilliseen järjestykseen. Erotin läänimaisten merkkien joukosta CCCP:n. Retroako?(klo 10.00).

Saavun *Keskusaukiolle* Valtiollisen Teknillisen Korkeakoulun edustalle, jonka julkisivuja hallitsevat talonkorkuiset julisteet. Niiden kuvat ja tekstit viittaavat tämän vuoden Voiton päivän juhlintaan ja sodan päättymistä alleviivataan poliitikkojen kuvilla kunniamerkkeineen. Pääsankari kuvissa on Georgi [^]Zukov, joka tunnetaan Stalinin luottosotamarsalkkana. Aukion toisella reunalla pauhaa pylvääseen asetettu äänitorvi, joka toimii mainosradion kaiuttimena. Ääni kuulostaa hetkittäin kuin entisen politbyroon retoriikalta. Kadun toisella puolella viimeistellään arkkitehtonisesti mitäänsanomattonta, suurta sipulikattoista kirkkoa. Mitä Guy Debord kirjoittikaan speaktaakkelin yhteiskunnasta?(10.15)

Uhkaavat pilvet ilmestyvät taivaalle, kun lähestyn H-muotoista, autiota rakennusta. Arvaan sen olevan *Neuvostojen talon*. Siitä piti tulla kommunistisen puolueen hallinnon päämaja, mutta sosialismin romahdettua kukaan ei halunnut sitä korjata. Nyt se on monumentti. Tyhjiillään olemista selittää myös se, että rakennuksen pelätään vajoavan, koska sen alapuolella olevat entiseen Königsbergin linnaan kuuluneet käytävät eivät todennäköisesti ole riittävän tukevia. (10.30).

Pääkadulta käännyin hetkeksi sivukadulle ja tarkastelen kolmen sotasankarin kuvaa esittävää laattaa asuinrakennuksen ulkoseinässä. Löydän vuosiluvun 1945. Kuvien alapuolelle on kiinnitetty alusta, johon on asetettu kukkia *Suuren isänmaallisen sodan* sankarien muistoksi. Kävelen takaisin pääkadulle hevoskastanjoiden välistä ja ostan kielokimpun. Paluumatkalla kohtaan Nokian ja Tikkurilän väritehtaan mainokset. (10.45).

Kävellessäni takaisin hotelliini muistelen BaltArtin jäsenten tapaamisia Nykytaiteen keskuksessa (NCCA) ja Kantin yliopistossa. Alan ymmärtää Kaliningradin "paikan politiikkaa" ja keskusteluissa toistuvasti esille noussutta identiteetin merkitystä. Mitä asukkaille merkitsee Kaliningrad, yksi Venäjän *oblasteista*, jolla on saksalainen menneisyys ja jossa elää monia etnisiä ryhmiä ja joka maantieteellisesti on irtaantuneena emämaastaan? Itselläni oli mielikuva Kaliningradista saarena. Ja "saari" kaupunki tietyllä tavalla onkin. Nykyisyydessään paikka, "pikku Venäjä", uskoo voimakkaasti Baltian alueen ja Pohjoisen ulottuvaisuuden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Sillä oli jo

neuvostoaikana vahvat siteet lähinaapureihin. Nykytilanteessa Kaliningradin erityisasema korostuu entisestään Venäjän ja EU:n multilateraalisisa suhteissa.

Palattuani Kaliningradista käyn KIASMA:n ARS-6 näyttelyssä tutustumassa kaliningradilaisen Yury Vasilievin videoteokseen *Isä meidän*. Siinä harmaaseen, leveähihaiseen neuletakkiin pukeutunut nuorehko mies lausuu rukousta säestäen sitä ilmeillään ja eleillään hidastukseen perustuvassa videoinnissa. Mies assosioituu helposti saarnaajaksi. Teoksen ääni on manipuloitu mutta rukoustekstin voi lukea suomeksi ja englanniksi. Videoprojisointi on sijoitettu lattiatasoon, kaltevalle käytevälle, joka tukee raamatun tekstiin perustuvaa esitystä. Matkamme jälkeen tiesin jo jotakin taitelijasta; hän on tutkinut teoksissaan punaisen värin merkitystä venäläisessä kulttuurissa. Yksi hänen teoksistaan on käsitetaiteellinen teos *Russian Red*, jonka nimi on maalattu venäläistyyliselle tarjottimelle. Teos viittaa monimerkitykselliseen venäläiseen lauluun, jossa kerrotaan rauhanomaisesta kansasta. *Isä meidän* -teoksen arvelin ironisoivan venäläistä yhteiskuntaa. ARS-6-luettelosta selviää, että teoksen esiintyjä on kuuro ja rukoukseen perustuvaan tekstiin hän on tutustunut vasta videoteosta tehtäessä.

Kaliningradin matka on lisännyt kiinnostustani venäläistä kulttuuria kohtaan. Miten niin lähellä oleva on joskus niin kaukana ?

Kaliningrad – the city as an island

After visiting several times Lithuania in 90-s I was interested to see Kaliningrad Oblast. I found the countryside almost the same as in Lithuania. Some of the houses reminded me of the building style in Lithuania even if you can see German influences. Kaliningrad, the Russian exclave was the place where the first printed books in Lithuanian language were published.

I was doing my study of contemporary Kaliningrad culture based on the politics of location. The title of my method is “intentional chance”. I walked in the city and stopped every 15 minutes. Some examples:

1)Hotel Moskva

While opening the window of my room the workmen on the building site were outside. The same happened for me in Prag in 80-s. The Finnish writer Pentti Saarikoski has been writing that the scaffolding are like empty bookselves against the wall.

The dining room of the hotel was painted with African style animals and a photo of a naked woman. The food was a little Russian style. The staff in the hotel spoke also German.

2)Central Square.

There were billboards about The Day of Victory on the walls at the Institute of Technology. Three pictures of the war heroes were settled on a mega canvas; one of them was Georgi ^Zukov well known as Stalin’s Field Marshal. By walking on the square you could’nt be without listening to radio advertisements: the voice was loud and it sounds like a Soviet is speaking. There will be a new Russian Orthodox Church on the same Central Square. The architecture of the building has taken impulses from business offices.

3)The house of Soviets.

It was built on the former site of Konigsberg Castle, the remains of which were destroyed by the Soviet authorities. Nowadays it is a monument. Nobody want to use it again.

After coming home I am visiting KIASMA. I am looking at Yuri Vasiliev`s video Our Father. The deaf man on the video is like a prayer or/and a preacher. I liked that the video is shown on the leaning floor. The gesturing of the man gives rise to many associations. Vasiliev is working with

the traditional historic colour, Russian Red, as one of his projects/works is titled. The famous Russian song "Russian Red" is telling about peaceful people..